

การศึกษาการเคลื่อนไหวภาคประชาชนแนวใหม่:
จากพลังปัจเจกชนสู่พลังการเปลี่ยนแปลงสังคมศึกษา
ผ่านขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายผู้หญิง มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล
ในโครงการเลิกเหล้า: ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก

New Public Sector Shift: A Transformation of Power from Individuals to
Social Change through Women's Network and Women and Men Progressive
Movement Foundation under Alcohol Abstinence Project:
Elimination of Violence Against Women and Children

ปฐนิกา อภิรัชกุลไกรศรี

Punika Apirukkraisri

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Faculty of Social Administration, Thammasat University, Thailand

Email: Jar_mamit@hotmail.com

Received April 10, 2022; Revised May 26, 2022; Accepted June 6, 2022

Abstract

This article was part of a research project on New Public Sector Shift: A Transformation of Power from Individuals to Social Change through Women's Network and Women and Men Progressive Movement Foundation under the Alcohol Abstinence Project: Elimination of Violence against Women and Children with a concept of social movement as an analytical framework. A qualitative method has been applied to study the conceptual bases, strategies, mechanisms, processes, methods, and movements of the Women's Network. The study was conducted through two target groups: 1) the community leaders of the Alcohol Abstinence Project and the Elimination of Violence Against Women and Children Project; and 2) those involved with the shared responsibility of the projects. The results of the study showed that there were 3 phases of the movement: (1) the era of forming the community network procession to stop drinking alcohol, leading to an elimination of violence against women and children (2) the era of alcoholics' community movement to an elimination of violence against women and children as a voice of social movement at the community–

based level, as well as at the joint policy level, and create a mechanism to protect women and children from situations of violation; and (3) the era of social safety spaces creation under the protection of personal and family welfare as a new form of social movement that is “first-hand experience.” A challenge is how to translate “women's struggles” into a social discourse of “personal matters are common for others.”

Keywords: New Public Sector Shift; Women's Network Movement

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง ศึกษาการเคลื่อนไหวภาคประชาชนแนวใหม่: จากพลังปัจเจกชนสู่พลังการเปลี่ยนแปลงสังคม ศึกษาผ่านขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายผู้หญิง มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล ในโครงการเล็กเหล่า: ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก โดยมีแนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นกรอบวิเคราะห์ที่ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะแนวคิด ยุทธศาสตร์ กลไก กระบวนการ วิธีการ และขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายผู้หญิง ศึกษาผ่านกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มแกนนำชุมชนเล็กเหล่า ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก และ (2) กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องในฐานะผู้รับผิดชอบโครงการ ผลการศึกษาพบ ขบวนการเคลื่อนไหว 3 ช่วงยุค ได้แก่ (1) ยุคก่อร่างขบวนเครือข่ายชุมชนเล็กเหล่า ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก (2) ยุคขบวนชุมชนเครือข่ายเล็กเหล่ายุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก เป็นกระบอกเสียงของขบวนเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งในระดับชุมชน-พื้นที่จนถึงระดับนโยบาย ที่ร่วมกระทำการและสร้างกลไกการคุ้มครองผู้หญิงและเด็กจากสถานการณ์ความรุนแรง และ (3) ยุคสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางสังคม ภายใต้งานคุ้มครองสวัสดิภาพบุคคลครอบครัว โดยถือเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ที่ร่วมสร้างขบวนเคลื่อนไหว คือ “ผู้มีประสบการณ์ตรง” ทั้งนี้ข้อท้าทายนั้นคือ จะปฏิบัติการอย่างไรให้ “ขบวนต่อสู้ของผู้หญิงประสานเชื่อมโยงเป็นวิถีชีวิต” กลายเป็นวาทกรรมทางสังคม “เรื่องส่วนตัวเป็นเรื่องของทุกคน”

คำสำคัญ การเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่; ขบวนการเคลื่อนไหวเครือข่ายผู้หญิง

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงการเคลื่อนไหวทางสังคม ที่มีความเชื่อมโยงถึง “การเรียกร้องของผู้หญิง” อันเกิดจากการรับรู้ถึงความเหลื่อมล้ำทางสังคม หรือ ความไม่เสมอภาคทางสังคม ซึ่งเป็นสถานการณ์ทางสังคมที่ยังคงดำรงอยู่ในทุกพื้นที่ประวัติศาสตร์ของสังคมไทย ด้วยฐานโครงสร้างสังคมที่ผูกติดกับระบบอำนาจนิยม สร้างกลุ่มบุคคลผู้มีอำนาจและผู้ด้อยอำนาจ นั้นหมายรวมถึง “ภาวะของความไม่เสมอภาคทางเพศ” อีกภาพหนึ่งที่บ่งชี้ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ส่งผลกระทบต่องิเลสตัณหาของชีวิตของผู้หญิงไทยในทุกยุคทุกสมัยอย่างต่อเนื่องและประสบผลไม่ต่างกัน ทั้งภาพปัญหาความรุนแรงในครอบครัว การทำร้ายทุพตัย ปัญหาการค้าประเวณี ปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศ ฯลฯ ภาพสถานการณ์เหล่านี้บ่งชี้รากเหตุเชิงโครงสร้างที่ไม่สามารถปฏิเสธได้ ว่า ระบบคิดเชิงอำนาจแบบสังคมชายเป็นใหญ่ที่เชื่อแบบผู้ชายเป็นศูนย์กลาง เชื่อเรื่องการแบ่งแยกเพศ และเชื่อเรื่องปัจจัยทางชีวภาพ มาเป็นตัวกำหนดสภาพ

ให้ผู้หญิงด้อยกว่าผู้ชาย เหล่านี้ทำให้ความเหลื่อมล้ำทางเพศยังคงดำรงและแทรกซึมอยู่ในโครงสร้างทางสังคม ที่ทำหน้าที่ผลิตซ้ำ อัตลักษณ์ทางเพศ โดยถ่ายทอดผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม กำหนดสร้างบทบาทหญิงชาย ความสัมพันธ์ทางเพศ และวิถีปฏิบัติที่ถูกทำให้เป็นโดยวิธีชอบธรรม ถูกยึดโยงไว้ด้วยวัฒนธรรม ประเพณีที่ดั่งาม ถูกตอกย้ำให้เป็นระบบคิดตั้งกล่าวฝังแน่นในสังคม ด้วยการทำให้เป็นบรรทัดฐานทางสังคม กฎเกณฑ์ปฏิบัติ และถูกทำให้ชอบธรรมผ่านศาสนาหลักคำสอนระหว่างหญิงชาย ที่ผสมให้กลมกลืนไว้ในหลักคำสอนต่าง ๆ จากรากเหตุเชิงโครงสร้างนี้ทำให้ความไม่เสมอภาคทางเพศยังคงดำรงอยู่

ภาวะของความเหลื่อมล้ำทางเพศที่เกิดขึ้น ส่งผลให้การเคลื่อนไหวของผู้หญิงเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เสมอภาคทางเพศที่เกิดขึ้น จากการตระหนักรู้ถึงการถูกกดขี่ ภาวะของความต้องจำยอมกับกฎเกณฑ์ที่ไม่เป็นธรรม หนทางที่ผู้ตกอยู่ในสถานภาพที่ด้อยกว่าต่อสู้ หรือพยายามปกป้องตนเอง ซึ่งภาพการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้หญิง มีประวัติศาสตร์มายาวนาน โดยผู้หญิงพยายามสร้างพื้นที่การเรียกร้องเรื่อยมา โดยมักมีลักษณะการเคลื่อนไหวต่อสู้ของผู้หญิงที่ผ่านมามีลักษณะ “รุกสู้” และ “การร้องขอความเห็นใจ” ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทในแต่ละช่วงของสังคม และมีรูปแบบของการเติบโตของขบวนการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง แม้การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้เกิดความเสมอภาคทางเพศมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน แต่ภาวะความเหลื่อมล้ำยังปรากฏอยู่อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เมื่อพิจารณาการเคลื่อนไหวที่ผ่านมา เน้น “ปรับเปลี่ยนผู้หญิง” เพียงฝ่ายเดียว โดยละเลยและหลงลืมที่จะมองถึง “บริบทแวดล้อมผู้หญิงอยู่” ไม่ว่าจะเป็น ผู้ชายในสถานภาพสามี บุตร เจ้านาย หรือ ผู้หญิงถูกแวดล้อมด้วยครอบครัว ชุมชน และสังคม ตลอดจนอยู่ภายใต้ระบบโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง ที่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบชายเป็นใหญ่เรื่อยมา อันเป็นบริบทแวดล้อมที่เป็นเหตุปัจจัยให้ผู้หญิงยังคงอยู่ในวัฏจักรของความไม่เสมอภาคทางเพศ ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้หญิงในทุกมิติและทวีความรุนแรงต่อเนื่อง ฉะนั้น จึงต้องมีการรื้อ ปรับ สร้าง ให้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน หรือสร้างขบวนการเคลื่อนไหวที่ผลักดันให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ระดับตัวตนหญิงชาย ระดับวิถีคิด แบบแผนการปฏิบัติทางสังคม ที่จะเป็แนวทางในการแก้ไขปัญหาความไม่เสมอภาคทางเพศ ลงลึกไปยังรากเหตุของปัญหา ที่จะปฏิบัติการตรงกับผู้ที่ถูกกดขี่หรือถูกกระทำ รวมตัวเป็นกลุ่มร่วมสร้างขบวนการขับเคลื่อน เพื่อปกป้องพิทักษ์สิทธิ หรือก่อให้เกิดกระบวนการคุ้มครองทางสังคมต่าง ๆ ให้หลุดพ้นจากภาวะที่เหลื่อมล้ำนั้น เหล่านี้เป็นขบวนการเคลื่อนไหวของผู้หญิง ที่เน้นเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากกว่าการเคลื่อนไหวเพื่อชูเอกลักษณ์กลุ่มตน พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงมากกว่าผสมกลมกลืนให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบ (Charoensin-olan, 2002) เป็นภาพของของขบวนการเคลื่อนไหวแนวใหม่

ซึ่งภาพขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายผู้หญิง จากการทำงานของมูลนิธิเพื่อนหญิง ในโครงการเลิกเหล้า : ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก ดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ในพื้นที่นาร่อง 4 ภูมิภาค จนถึงปัจจุบัน และปัจจุบันได้ดำเนินการภายใต้มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล สะท้อนให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวภาคประชาชนที่นำไปสู่ความเสมอภาคทางเพศได้จริงและผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เผยให้เห็นขบวนการเปลี่ยนแปลงทั้งตัวผู้หญิง และบริบทแวดล้อมของผู้หญิง (ผู้ชาย/ ครอบครัว/ ชุมชน) ที่สร้างความเสมอภาคทางเพศให้เกิดขึ้นได้จริง โดยการเคลื่อนไหวเน้นการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล เน้นการปรับวิถีคิด ระดับกลุ่ม สู่ระดับชุมชน ผ่านการใช้เครื่องมือแอลกอฮอล์เป็นสื่อสัญลักษณ์ในการเข้าถึงผู้ชาย เข้าถึงวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน สะท้อนผลกระทบจากการดื่มที่ทำให้ผู้หญิงถูกกดขี่ ถูกทำร้ายร่างกาย และสร้างแนวร่วมขบวนการที่ไม่มีการแบ่งแยกหญิงชาย ทำให้เกิดการคลายความเหลื่อมล้ำและสร้างความเท่าเทียมทางเพศ เป็นบทเรียนรู้ “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ของผู้หญิง” สู่สังคมเสมอภาคทางสังคม จึงได้จัดทำโครงการวิจัยนี้ขึ้น ภายใต้คำถามการวิจัยที่ว่า ขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายผู้หญิง มูลนิธิหญิง

ชายก้าวไกล ในโครงการเล็กเหล่า : ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก มีพัฒนาการ ฐานแนวคิด ยุทธศาสตร์ กลไก กระบวนการ และวิธีการในการเคลื่อนไหวอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายผู้หญิง มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล ในโครงการเล็กเหล่า : ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก
2. เพื่อศึกษาฐานแนวคิด ยุทธศาสตร์ กลไก กระบวนการ และวิธีการในการเคลื่อนไหวเครือข่ายผู้หญิง มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตเนื้อหา เป็นการศึกษาถึงขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนครั้งนี้ มีขอบเขตดังนี้

- ขอบเขต ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน ในที่นี้คือ การรวมตัวของผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงรูปแบบต่างๆ ที่มีเครื่องเต็มแอลกอฮอล์เป็นปัจจัยร่วมให้เกิดความรุนแรง โดยมีนิยามกับเครือข่ายในระดับต่าง ๆ เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงชีวิต

- ขอบเขต ฐานแนวคิด ยุทธศาสตร์ กลไก กระบวนการ และวิธีการในการเคลื่อนไหว นำไปสู่ความเสมอภาคทางเพศ ในที่นี้คือ บทเรียนสำคัญที่ทำให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายผู้หญิง ได้แก่ การปฏิบัติการรุกรานอุดมการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคทางเพศ ยุทธศาสตร์ กลไก กระบวนการ และวิธีการในการเคลื่อนไหวที่สนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนโดยพิจารณาผ่านปฏิบัติการของโครงการลด ละ เลิกเหล้า ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก ที่ให้ความช่วยเหลือและคุ้มครองผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงรูปแบบต่างๆ ที่มีเครื่องเต็มแอลกอฮอล์เป็นปัจจัยร่วมให้เกิดความรุนแรง

- ขอบเขต ยุทธศาสตร์สำคัญที่ทำให้เกิดการปรับและสร้างพลังตั้งแต่ระดับปัจเจก จนถึง วิถีของชุมชนนั้น ๆ ในที่นี้คือ ยุทธศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องการเสริมพลังอำนาจผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงรูปแบบต่างๆ ที่มีเครื่องเต็มแอลกอฮอล์เป็นปัจจัยร่วมให้เกิดความรุนแรง

- ขอบเขต ความหมายใหม่ของการเคลื่อนไหวของผู้หญิงที่เกิดจากขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน ในที่นี้คือ ผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงเป็นขบวนการหลักในปฏิบัติการของขบวนการเคลื่อนไหว ที่ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีคิด วิถีชีวิต และยกระดับเป็นแกนนำอาสาสมัครที่ขับเคลื่อนงานยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กอย่างต่อเนื่อง โดยได้รับการพัฒนาศักยภาพเป็นระยะ เพื่อปฏิบัติการช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กในชุมชนของตนเอง

ขอบเขตประชากรและกลุ่มเป้าหมาย ศึกษาผ่านกลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม คือ

(1) กลุ่มแกนนำชุมชนเล็กเหล่า ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก จำนวนพื้นที่ละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 20 คน ในพื้นที่ชุมชน ดังนี้ กลุ่มแกนนำชุมชนผู้รับผิดชอบโครงการฯ 4 ชุมชนนำร่อง และแกนนำชุมชนเล็กเหล่า ได้แก่ (1.1) แกนนำศูนย์ประสานการช่วยเหลือผู้หญิงและเด็ก จ.อำนาจเจริญ (1.2) แกนนำศูนย์ประสานการช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กชุมชนคนไทยเกรียง จ.สมุทรปราการ (1.3) แกนนำศูนย์ประสานการช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กชุมชนฟ้าใหม่ จ.เชียงใหม่ (1.4) แกนนำศูนย์ประสานงานเครือข่ายชุมชนช่วยเหลือผู้หญิงและเด็ก จ.ชุมพร

(2) กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องในฐานะผู้รับผิดชอบโครงการลดเหล้า : ลดความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก ได้แก่ เจ้าหน้าที่มูลนิธิหญิงชายก้าวไกลที่รับผิดชอบและมีส่วนร่วมในโครงการลดเหล้า : ลดความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก จำนวน 6 คน โดยมีเหตุผลที่เลือกพื้นที่ชุมชนดังกล่าว เนื่องจากเป็นพื้นที่นำร่องของโครงการลด ละ เลิกเหล้า : ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล ที่ปฏิบัติการโครงการอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ซึ่งพบว่าชุมชนดังกล่าวมีวิถีชีวิตและแนวโน้มของความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กลดลง

ขอบเขตพื้นที่การวิจัย ได้แก่ (1) ศูนย์ประสานการช่วยเหลือผู้หญิงและเด็ก จ.อำนาจเจริญ (2) ศูนย์ประสานการช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กชุมชนคนไทยเกรียง จ.สมุทรปราการ (3) ศูนย์ประสานการช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กชุมชนฟ้าใหม่ จ.เชียงใหม่ (4) ศูนย์ประสานงานเครือข่ายชุมชนช่วยเหลือผู้หญิงและเด็ก จ.ชุมพร

ขอบเขตระยะเวลาที่ใช้ในศึกษา เป็นระยะเวลา 1 ปี

ทบทวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยชิ้นนี้ให้ความสำคัญกับแนวคิดการเคลื่อนไหวภาคประชาชนแนวใหม่ สู่แนวทางการแก้ไขปัญหาความไม่เสมอภาคทางเพศ ที่นำมาประยุกต์ใช้เพื่อการวิเคราะห์ผลการศึกษาซึ่งมีสาระสำคัญโดยสังเขปดังนี้

ขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายผู้หญิงจากการทำงานของมูลนิธิเพื่อนหญิง ในโครงการเลิกเหล้า : ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก ดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 – 2552 ในพื้นที่นำร่อง 4 ภูมิภาค ผลเชิงรูปธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวภาคประชาชนที่นำไปสู่ความเสมอภาคทางเพศได้จริง ที่ได้สร้างระบบวัฒนธรรม สังคมใหม่ให้เกิดขึ้น ซึ่งพบว่า ในระดับตัวตนและครอบครัว ระบบคิดของทั้งหญิงและชายเปลี่ยน สามีช่วยงานบ้านกรรยา ภรรยาบ่นน้อยลง วิถีปฏิบัติในครอบครัวเป็นไปในทิศทางของการให้คุณค่ากันและกัน การดำเนินชีวิตร่วมกันในครอบครัวก็อบอุ่นมากขึ้น ในระดับชุมชน ความรุนแรงต่อผู้หญิงและความรุนแรงรูปแบบอื่น ๆ ในชุมชนมีอัตราลดลง เกิดมาตรการทางสังคมร่วมกัน เช่น มีข้อตกลงร่วมกันในการยุติความรุนแรง มีแผนที่บรรจุไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และในระดับของบรรทัดฐานทางสังคม เกิดวัฒนธรรมไม่นิยมความรุนแรง (ปฏิเสธความรุนแรง) วัฒนธรรมไม่นิยมการดื่ม ตลอดจนมีองค์กรภาคประชาชน ที่เป็นแกนนำชุมชนทั้งหญิงและชาย (แกนนำพื้นที่เป็นสมาชิกชุมชน) เป็นผู้ดำเนินการขบวนการในการป้องกันและแก้ไขความรุนแรงต่อผู้หญิง โดยเฉพาะผู้ชายที่เคยกระทำความรุนแรงเข้าร่วมเป็นแกนนำ เป็นกระบอกเสียงในการเรียกร้องพื้นที่ทางสังคมให้กับผู้หญิง ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเหล่านี้ ได้เผยให้เห็นขบวนการเปลี่ยนแปลงทั้งตัวผู้หญิง และบริบทแวดล้อมของผู้หญิง (ผู้ชาย / ครอบครัว / ชุมชน) ที่สร้างความเสมอภาคทางเพศให้เกิดขึ้นได้จริง โดยการเคลื่อนไหวเน้นการเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล เน้นการปรับวิถีชีวิตระดับกลุ่ม สู่ระดับชุมชน ผ่านการใช้เครื่องมือสื่อสารเป็นสื่อสัญญาณในการเข้าถึงผู้ชาย เข้าถึงวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน สะท้อนภาพผลกระทบจากการดื่มที่ทำให้ผู้หญิงต้องตกอยู่ในสถานการณ์การถูกกดขี่ ถูกทำร้ายร่างกาย และสร้างแนวร่วมขบวนการที่ไม่มีการแบ่งแยก เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างหญิงชาย ซึ่งทำให้เกิดการคลายความเหลื่อมล้ำ และสร้างความเท่าเทียมทางเพศให้เกิดขึ้น จากขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายผู้หญิง ในโครงการเลิกเหล้า : ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิง มูลนิธิเพื่อนหญิง เผยถึงบทเรียนว่า “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ของผู้หญิง” ที่จะนำไปสู่แนวทางการเคลื่อนไหวที่สามารถแก้ไขปัญหา และเปลี่ยนแปลงหายวัฒนธรรมทางเพศ และสร้างจริยธรรมทางเพศที่ลดทอนการกดขี่ทางเพศ กลายเป็นสังคมเสมอภาคได้จริง

ดังกล่าวแล้ว การเคลื่อนไหวภาคประชาชนแนวใหม่ พลังการเปลี่ยนแปลงสังคมศึกษา มุลินธิหญิงชายก้าวไกลในโครงการเล็กเหล่า: ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก 4 พื้นที่ จึงสะท้อนให้เห็นถึง การเคลื่อนไหวภาคประชาชน ในฐานะแนวทางการแก้ไขปัญหาความไม่เสมอภาคทางเพศ ด้วยเหตุฐานปัญหามาจากโครงสร้างเชิงอำนาจที่ไม่มีความเสมอภาคทางสังคม ที่สะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำ การถูกกดขี่ การถูกเอารัดเอาเปรียบ มีผู้ถือครองผลประโยชน์ และมีผู้ถูกเบียดเบียน จนผู้ที่ถูกกดขี่ ถูกเบียดเบียน หรือถูกกระทำ รวมตัวเป็นกลุ่มผลักดัน และสร้างขบวนการขับเคลื่อนเชิงยุทธศาสตร์ให้เกิดขึ้น โดยเหตุผลเพื่อปกป้องพิทักษ์สิทธิ หรือก่อให้เกิดกระบวนการคุ้มครองทางสังคมต่าง ๆ ให้หลุดพ้นจากภาวะที่เลื่อมล้ำนั้น ฉะนั้น นิยามที่ให้คุณค่าใหม่ถึง ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ เป็นความเคลื่อนไหวเชิงวัฒนธรรมสังคมมากกว่าเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อชูเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มตนพร้อมกับต้องการเปลี่ยนแปลงมากกว่าผสมกลมกลืนให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบ (Charoensin-olan, 2002) เป็นเรื่องของการรวมกลุ่มเพื่อกระทำการรวมหมู่ (Collective action) ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบคุณค่าและสถาบันทางสังคม ในกรอบของทฤษฎีมาร์กซิสม์ หรือ สังคมนิยม นักทฤษฎีรุ่นหลัง เน้นให้ความสนใจศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวจากมุมมองของผู้ร่วมขบวนการเองมากกว่า “ว่าต้องการอะไร ?” “มีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับเปลี่ยนสังคมระดับไหน?” ผู้ร่วมขบวนการมีอุดมการณ์หรือไม่มีอุดมการณ์อย่างไร ? “พวกเขาวิเคราะห์สภาวะการถูกเอารัดเอาเปรียบหรือการถูกตกเป็นเบี้ยล่างอย่างไร?” “ในบริบทเศรษฐกิจสังคม การเมือง วัฒนธรรมอย่างไร?” ดังนั้น จึงเปิดให้มีการนำแนวคิดใหม่ ๆ เข้ามาวิเคราะห์สาเหตุ จุดมุ่งหมายอุดมการณ์และวิธีการของขบวนการที่มีความหลากหลายมากขึ้น ฉะนั้น ขบวนการเคลื่อนไหวแนวใหม่ (New Social Movement : NSM) จึงถือเป็นแนวทางหนึ่งที่ขบวนการเคลื่อนไหวของผู้หญิงจำเป็นต้องมีการทบทวน ปรับประยุกต์ หรือค้นหาแนวทางการเคลื่อนไหวที่นำไปสู่การสร้างความเท่าเทียมทางเพศ โดยขบวนการเคลื่อนไหวแนวใหม่ถูกเชื่อมโยงกับ 5 เรื่องสำคัญ (Charoensin-olan, 2002) ได้แก่ (1) การประสานเชื่อมโยงชีวิตประจำวันเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งในระดับประเทศและในระดับ คือ มีลักษณะของการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงวงกว้างโดยรวมเอาเรื่องส่วนตัว เป็นเรื่องสาธารณะ (2) ให้ความสำคัญกับ “การปกครองแบบมนุษยธรรมและการพัฒนาแบบเสมอภาค” (3) กระตุ้นให้เกิดการแสดงออกของความเชื่อมั่นศรัทธาในพลังอำนาจของประชาชน จึงเป็นการเปิดพื้นที่ทางการเมืองให้กับประชาชนธรรมดาให้มีบทบาทเพิ่มขึ้น (4) พุ่งเป้าไปที่การเรียกร้องให้รัฐ หน่วยงานรัฐ ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนที่มีผลกระทบต่อประชาชนหรือสังคมวงกว้าง และ (5) ให้ความสำคัญกับการปกครองที่มีพื้นที่ให้กับเสรีภาพของประชาชนมากขึ้น ลดช่องว่างระหว่างรัฐกับประชาชนลง

โดยสรุป กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ คือ กระบวนการที่เรียกร้องการปกครองที่มีมิติของความเป็นมนุษย์มากขึ้น กล่าวคือ เป็นการปกครองที่ให้ความสนใจ เอาใจใส่ประชาชนในฐานะที่เป็นมนุษย์มากขึ้น ไม่ใช่ในฐานะพลเมืองที่อยู่ใต้ปกครองของรัฐบาลอย่างที่ผ่านมา เคารพในสิทธิมนุษยชนอย่างไม่มีเงื่อนไข

ขบวนการเคลื่อนไหวแนวใหม่จากขบวนการสตรี ขบวนการต่อต้านวรรณะ ขบวนการสิ่งแวดล้อม และขบวนการชาวนารายย่อยของอินเดีย ในช่วงทศวรรษที่ 1980 เป็นขบวนการเคลื่อนไหวที่มีการจัดองค์กร โครงสร้างและอุดมการณ์ทั่วไปในแนวกว้าง ที่มุ่งจะเปลี่ยนสังคม ซึ่งลักษณะของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ เป็นการเคลื่อนไหวโดยภาคประชาชน หรือผู้ได้รับผลกระทบจากความเหลื่อมล้ำทางสังคมเป็นหลัก มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เป็นผู้สร้างขบวนการและมีส่วนร่วมโดยตรงในขบวนการ เพื่อสร้างและปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต วิถีความเป็นอยู่ วัฒนธรรม บรรทัดฐาน บนพื้นฐานและเป้าหมายที่นำไปสู่ความเป็นธรรมและความเสมอภาคทางเพศ โดยมีลักษณะสำคัญ (Charoensin-olan, 2002) ได้แก่ ประการแรก เป็นขบวนการเคลื่อนไหวที่ต้องการเปิดพื้นที่ ให้กับบรรดาผู้คนที่ถูกเก็บกดปิดกั้น ให้มีสิทธิ มีเสียง มีตัวตนของตนเพิ่มมากขึ้น ประการสอง เป็นขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อ

เรียกร้องให้มีระบบประชาธิปไตยที่เข้มข้น เน้นการให้ที่ว่างและสร้างพื้นที่ให้กับความหลากหลายทางสังคมอย่างไม่ปิดกั้น ซึ่งหันกลับมาโน้มน้าว เรื่อง “ประชาสังคม (Civil society)” “ความเป็นพลเมือง (Citizenship)” “ความเป็นการเมือง (The political)” “สิทธิในการไม่เชื่อฟังรัฐของประชาชน (Civil disobedience)” และประการสาม ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเรื่องของความหลากหลาย ที่ไม่ใช่เป็นเรื่องเฉพาะรัฐ แต่เป็นเรื่องของบริบทองค์ประกอบของการเมืองที่หมายถึง ประชาชน อำนาจของประชาชนที่ไม่แบ่งแยก หรือขีดเส้นความแตกต่าง

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ จึงถือเป็นขบวนการที่เปิดมิติพื้นที่การเคลื่อนไหวทางสังคมให้มีความหลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะการที่นักคิดหลายท่านกล่าวถึงเป้าหมายเชิงอุดมการณ์ของการเคลื่อนไหว ที่จะนำไปสู่ “ความเป็นธรรมทางสังคม/ ความเสมอภาคทางสังคม” โดยผู้ร่วมขบวนการหรือผู้กระทำทางสังคมจะต้องเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง เป็นมวลชน สังคมประชา หรือ ประชาชน ที่เข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงในขบวนการ สามารถออกแบบยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ กลวิธีต่าง ๆ ด้วยมวลชนเอง มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนเชิงวิถีดิต วิถีชีวิต หรือบรรทัดฐานเชิงวัฒนธรรม ความเชื่อ ระบบคิด จึงมีนัยยะของการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเชิงลึก มากกว่า เปลี่ยนแปลงแบบฉาบฉวย ถือว่า เป็นขบวนการสำคัญที่จะเป็นแนวทางในการสร้างวิถีชีวิตของหญิงชายสู่ความเสมอภาคทางเพศ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

พื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากการเก็บข้อมูลจะมีการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อดำเนินการเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งพื้นที่ที่จะลงภาคสนาม ได้แก่

- (1) มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล กรุงเทพมหานคร
- (2) จ.อำนาจเจริญ ได้แก่ (2.1) ศูนย์ประสานการช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กอำนาจเจริญ ต.โนนหนามแท่ง อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ (2.2) ชุมชนบ้านคำกลาง ต.โนนหนามแท่ง อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ และ(2.3) ชุมชนบ้านคำสมบูรณ์ ต.โนนหนามแท่ง อ.เมือง จ.อำนาจเจริญ
- (3) จ.สมุทรปราการ ได้แก่ ศูนย์ประสานการช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กชุมชนคนไทยเกรียง
- (4) จ.เชียงใหม่ ได้แก่ ศูนย์ประสานการช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กชุมชนฟ้าใหม่
- (5) จ.ชุมพร ได้แก่ (5.1) ศูนย์ประสานงานเครือข่ายชุมชนช่วยเหลือผู้หญิงและเด็ก จ.ชุมพร (5.2) พื้นที่ชุมชนเครือข่าย ได้แก่ อ.ปะทิว, อ.พะโต๊ะ, อ.ท่าแซะ, อ.เมือง

การเก็บรวบรวมข้อมูล งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยที่ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ บนฐานแนวคิดปรากฏการณ์วิทยา มุ่งเน้นถอดบทเรียนที่ได้จากการดำเนินกิจกรรม/ โครงการในการสร้างขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงที่เกิดขึ้น ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกเฉพาะราย และการจัดกลุ่มสนทนา ระบุจำนวน 51 คน เฉพาะประเด็น แบ่งเป็น 2 ระยะ ได้แก่

ระยะ 1 การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเฉพาะราย ระบุจำนวน 26 คน เป็นการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตามคุณสมบัติที่วางไว้ โดยมีคุณสมบัติสำคัญ ได้แก่ เป็นแกนนำชุมชนนารองของโครงการ

ระยะ 2 การจัดกลุ่มสนทนาเฉพาะประเด็น จะเป็นการจัดกลุ่มสนทนาประเด็นเฉพาะ โดยจะสัมภาษณ์ในแต่ละกลุ่มประชากรที่กำหนดไว้ ได้แก่ กลุ่มแกนนำศูนย์ประสานการช่วยเหลือผู้หญิงและเด็กประจำ แกนนำชุมชนต้นแบบเล็กเหล่า: ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กแต่ละเครือข่าย จำนวน 4 ครั้ง และกลุ่มเจ้าหน้าที่มูลนิธิหญิงชาย

ก้าวไกล จำนวน 5 ครั้ง ครั้งละ 5 คน จำนวน 25 คน โดยมีคุณสมบัติสำคัญ ได้แก่ เป็นเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิหญิงชายก้าวไกลที่รับผิดชอบดูแลพื้นที่นาร่อง

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จะใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์โดยจะเป็นการกำหนดคำถามที่ใช้สำคัญ ที่เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้มีประเด็นคำถามหลักที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ “ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนครั้งนี้ นำไปสู่ความเสมอภาคทางเพศได้อย่างไร?” “ยุทธศาสตร์สำคัญอะไรที่ทำให้เกิดการปรับและสร้างพลังตั้งแต่ระดับปัจเจก จนถึงวิถีของชุมชนนั้น ๆ” และ “ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนในการศึกษาครั้งนี้ให้ความหมายใหม่ของการเคลื่อนไหวของผู้หญิงอย่างไร?” โดยการเน้นการสัมภาษณ์เฉพาะรายในพื้นที่เฉพาะ เน้นพื้นที่พูดคุยที่มีความเป็นส่วนตัว เหมาะสมกับการรักษาความลับ และจัดสนทนากลุ่มเป็นการสัมภาษณ์โดยใช้บรรยากาศที่เอื้ออำนวย ที่ช่วยสร้างการสื่อสารเชิงบวกและเป็นพื้นที่ปลอดภัย สร้างความสัมพันธ์แนวราบระหว่างการสนทนา ซึ่งใช้การบันทึกเครื่องอัดเสียงที่มีการขออนุญาต

การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ จะมีการจัดระบบข้อมูล และจะมีการทบทวนข้อมูลเป็นระยะ ๆ เมื่อทำการเก็บข้อมูลครบถ้วน จะวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ด้วยการจำแนกและจัดระบบข้อมูล หาความเกี่ยวข้องของเชื่อมโยงกันของข้อมูล รวมทั้งความหมายที่ปรากฏอยู่ในความเกี่ยวข้องนั้นออกมาเป็นผลวิจัย โดยมีพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยการจัดการกับความเป็นคนใน-คนนอก ที่จะมีวิธีการและแนวทางสร้างพื้นที่ก้าวเข้า-ออกระหว่างความเป็นคนนอกกับคนใน ได้แก่ การสร้างพื้นที่การเรียนรู้เชิงพลังและการสะท้อนกลับ การวางตำแหน่ง (Positioning) และการจัดตำแหน่ง (Repositioning) ระหว่างผู้ศึกษา ผู้ถูกศึกษา ซึ่งมีเทคนิคความน่าเชื่อถือและความเที่ยงของข้อมูล ได้แก่ การสร้างความน่าเชื่อถือ (Credibility) โดยจะใช้เทคนิคการสังเกตอย่างอดทนและต่อเนื่อง การให้ผู้ไม่มีผลประโยชน์หรือมีส่วนได้ส่วนเสียช่วยสะท้อนความคิดเห็น การบันทึกสิ่งที่นักวิจัยใช้เพื่อยืนยันความสม่ำเสมอ การบันทึกสิ่งที่นักวิจัยได้กระทำการเพื่อยืนยันการควบคุมอคติความลำเอียง

การสรุปและการนำเสนอผลการวิจัย ต้องมีการจัดระบบข้อมูลอย่างชัดเจน โดยใช้วัตถุประสงค์เป็นฐานในการนำเสนอข้อมูลอย่างสอดคล้องเชื่อมโยงจากที่ได้ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอเชิงพรรณนา (Descriptive) จริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการด้วยการจัดทำข้อตกลงและเงื่อนไขต่อการวิจัยครั้งนี้ เพื่อคุ้มครองและรักษาความลับข้อมูลของกลุ่มเป้าหมาย ที่อาจจะเสี่ยงต่อการละเมิดความเป็นส่วนตัว หรือก่อให้เกิดความคับข้องใจในการให้ข้อมูล หรือส่งผลต่อการดำเนินชีวิตที่อาจจะไม่เป็นปกติสุข หรือการให้ข้อมูลมีผลกระทบต่อปฏิบัติงานในองค์กร หรือ เป็นการเสี่ยงต่อการนำข้อมูลขององค์กรมาก่อนให้เกิดความเสียหาย หรือ การให้ข้อมูลมีผลต่อบุคคลที่ 3 ที่กล่าวถึง ดังนั้น จึงมีการกำหนดข้อตกลงและเงื่อนไขร่วมกัน โดยเน้นการให้ข้อมูลด้วยความสมัครใจ การรักษาความลับ การยุติการสัมภาษณ์เมื่อกลุ่มเป้าหมายไม่ประสงค์ให้ข้อมูล โดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ ผูกมัดผู้ให้สัมภาษณ์

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบบทเรียนรู้วิเคราะห์ผ่าน 3 ช่วงพัฒนาการของโครงการเล็กเหล่า ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล ได้แก่ ช่วงยุคที่ 1 ก่อร่างสู่ความเป็นรูปธรรมของขบวนการเครือข่ายชุมชนเล็กเหล่า ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก ช่วงยุคที่ 2 “ขบวนการชุมชนเครือข่ายเล็กเหล่า ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก” กับการเป็นกระบอกเสียงของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม และช่วงยุคที่ 3 ช่วงยุคการสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางสังคม ภายใต้งานคุ้มครองสวัสดิภาพบุคคลครอบครัว โดยขบวนการเครือข่ายชุมชนเล็กเหล่าและยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก

ทั้งนี้ มีข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ สะท้อนถึงขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาสังคมที่ส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศให้เกิดขึ้น กล่าวคือ

(1) การศึกษาการขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายผู้หญิง มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล ในโครงการเล็ก
เหล่า: ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก มีข้อค้นพบที่ว่าด้วยเรื่อง พัฒนาการการก่อร่างขบวน ปัจจัยหนุนการก่อ
ร่างขบวนการเคลื่อนไหว และการสร้างความหมายใหม่ของกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

พัฒนาการของโครงการลด ละ เลิกเหล่า: ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก เป็นโครงการที่ดำเนินการมา
ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง เกิดการเติบโตของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ในประเด็น “เลิก
เหล่า: ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก” ที่มีพัฒนาการการสร้างอุดมการณ์ “ความเสมอภาคทางเพศ” ที่เข้มข้น
บรรทัดฐานของการขับเคลื่อน “ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก” เป็นเรื่องวิถีชุมชน/สังคม เกิดการปฏิรูปโครงสร้าง
ชุมชน/สังคมกลายเป็น “ชุมชนคุ้มครองสวัสดิภาพบุคคลในครอบครัว” และ “สังคมปลอดภัย: ยุติความรุนแรงต่อ
ผู้หญิงและเด็ก” ในช่วงนี้ที่ชุมชนเครือข่ายก่อร่างมีพัฒนาการขับเคลื่อนที่ยกระดับการปฏิบัติการเป็น “ขบวนชุมชนเล็ก
เหล่ายุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก” ต่อมา ขบวนชุมชนเครือข่ายเลิกเหล่ายุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก รุก
เป็นกระบอกเสียงของขบวนเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งเป็นขบวนชุมชนเครือข่าย “ปฏิบัติการเคลื่อนไหวทั้งในระดับ
ชุมชนพื้นที่ จนถึง ระดับนโยบาย” ซึ่งเกิดผลสัมฤทธิ์เห็น ด้วยขบวนชุมชนคือ “กระบอกเสียงของความจริงที่ต้อง
กระทำการเปลี่ยนแปลงสังคม ทั้งในระดับนโยบาย (กฎหมาย) และระดับสังคมที่ต้องคุ้มครองผู้หญิงและเด็กจาก
สถานการณ์ความรุนแรง ทั้งนี้การขับเคลื่อนงานยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงที่ปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิด
ปฏิบัติการสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางสังคม ภายใต้งานคุ้มครองสวัสดิภาพบุคคลครอบครัวโดยขบวนเครือข่ายชุมชนเล็ก
เหล่าและยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก ที่ปกกลไกการคุ้มครองและช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาความรุนแรงใน
ครอบครัว พิจารณา 3 ระดับ ได้แก่ ระดับบริการ ระดับบริหารจัดการ และระดับขับเคลื่อน

จากพัฒนาการพบ ความหมายของกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ ที่พิจารณาผ่านการ
เคลื่อนไหวเครือข่ายผู้หญิง มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล เป็นความหมายที่เกี่ยวข้องกับ

ประการแรก ผู้เคลื่อนไหวเป็นผู้ประสบปัญหาทางสังคมโดยตรง ในที่นี้คือ ผู้หญิงที่ประสบปัญหาความ
รุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีเครื่องดัดแปลงกอลบอลเป็นปัจจัยร่วม

ประการสอง การเคลื่อนไหวมีปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างการเปลี่ยนแปลง ทั้งระดับตนเอง ระดับกลุ่ม
ระดับสังคม ซึ่งการสร้างการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังพบว่า มีงานคุ้มครอง พื้นที่-เหยี่ยวฯ ส่งเสริม-พัฒนา และ
ป้องกัน-เฝ้าระวัง เป็นงานขับเคลื่อนของขบวนเคลื่อนไหวในการให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหา ต่อมากลุ่ม
ผู้หญิงดังกล่าวถูกพัฒนาและยกระดับเป็นแกนนำขบวนในงานยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก

ประการสาม กระบวนการเคลื่อนไหวแนวใหม่ดังกล่าว สามารถสร้างบรรทัดฐานการปฏิรูปความเสมอภาค
ทางเพศให้เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม มีการขับเคลื่อนให้เกิดบรรทัดฐานทางสังคมที่ว่าด้วยเรื่อง “ชุมชนเล็กเหล่า : ยุติ
ความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก” และ “เรื่องครอบครัวเป็นเรื่องของคน”

(2) การศึกษาฐานแนวคิด ยุทธศาสตร์ กลไก กระบวนการ และวิธีการในการเคลื่อนไหวเครือข่าย
ผู้หญิง มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล

(2.1) ฐานคิดสำคัญของการเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านโครงการเล็กเหล่า : ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและ
เด็ก ในการสร้างขบวนขับเคลื่อนทางสังคม ฐานแนวคิดร่วมเป็นเรื่องสำคัญของ “ขบวนชุมชนเครือข่ายเลิกเหล่า : ยุติ
ความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก” ซึ่งพบว่า กระบวนการทำงานกับระบบคิดของขบวนชุมชนมีความเข้มข้น ต่อเนื่อง และ

มีการผลิตซ้ำทางความคิดผ่านการปฏิบัติกรอย่างมีพัฒนาการ กล่าวคือ การรื้อสร้างระบบคิด สู่ การกลายเป็นอุดมการณ์ชีวิตของสมาชิกชุมชน ซึ่งมีฐานแนวคิดสำคัญ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับแรก ฐานคิดรากเหตุเชิงโครงสร้าง “หลายระบบคิดชายเป็นใหญ่” ที่ถูกฉาบไว้นิเวศิตและเนื้อตัวร่างกายของทั้งแกนนำผู้หญิงผ่านพัน และ แกนนำผู้ชายเล็กเหล่า ระดับสอง “ฐานคิดเป้าหมาย” การขับเคลื่อนของชุมชนชนเล็กเหล่า: ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก” มุ่งหมาย เรียนรู้ และเสริมสร้างวิธีเชิงอุดมการณ์เป้าหมายที่ว่าด้วยเรื่อง “ความเสมอภาคทางเพศ” และระดับสาม “ฐานแนวคิดสร้างชุมชนขับเคลื่อน” โครงการเล็กเหล่า: ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กพบว่า มีแนวคิดที่เติบโตมาพร้อมกับขบวนการเคลื่อนไหวสำคัญ คือ แนวคิดที่ว่าด้วยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของผู้ชายในการยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก” ซึ่งพัฒนาการของแนวคิดดังกล่าวถูกขับเคลื่อนสร้างอุดมการณ์ผ่านปฏิบัติการเคลื่อนไหวสิทธิสตรี

(2.2) ยุทธศาสตร์ กลไก และวิธีการในการเคลื่อนไหวเครือข่ายผู้หญิง

(2.2.1) ภาวะพลังของคนทำงานในพื้นที่ กล่าวคือ “เห็นความตั้งใจของคนในพื้นที่” ทศนคติโดยทั่วไปเห็นว่าเรื่องเหล่านี้เป็นปัญหาที่แก้ไขยาก เมื่อผูกติดกับสถานการณ์ความรุนแรง เป็นเรื่องยากที่ผู้กระทำจะยอมรับว่าตนเองกระทำความรุนแรงต่อผู้อื่น ซึ่งโครงการนี้ได้เปิดพื้นที่ความคิดแกนนำให้ยอมรับและเปิดใจพร้อมกับปรับเปลี่ยนตัวเอง ทั้งในเรื่อง ทศนคติ พฤติกรรม แต่แกนนำยังต้องต่อสู้กับตนเองและกลุ่มเพื่อนที่ยังเดิม ยิ่งเข้าไปในกระบวนการทำงานต้องต่อสู้กับแรงต้านทานทางสังคม ในสภาวะหนึ่งจึงเกิดภาวะถดถอย ขาดพลังใจ ซึ่งสิ่งสำคัญที่สุดที่ทำให้แกนนำยืนหยัดได้ คือ ไม่ได้ยืนอยู่ด้วยตัวคนเดียว แต่มีเพื่อน มีทีมงานที่คอยหนุนเสริมพลังใจซึ่งกันและกัน ฉะนั้น แกนนำเป็นชุมชนที่ไม่เฉพาะเสริมสร้างพลังคนอื่น แต่ต้องเสริมสร้างพลังให้กับทีมปฏิบัติการ ตรงนี้มีความสำคัญ ที่ทำให้ชุมชนนำร่องยกระดับพลัง ควบคู่กับการขยายพื้นที่ชุมชนต่อไป

(2.2.2) การทำงานเชิงรุกและเชิงลึกและเกิดแนวทางการปฏิบัติที่สามารถปฏิบัติใช้ได้จริงในพื้นที่ และกระบวนการทั้งหมดที่เกิดขึ้นไม่ได้เป็นกระบวนการที่ถูกบอกให้ทำ แต่เป็นกระบวนการที่ทุกพื้นที่ที่คิดค้นระดมความคิดร่วมกัน จนกลายเป็นกระบวนการที่เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งปฏิบัติการในพื้นที่นั้น ๆ เน้นความสอดคล้องกับบริบทชุมชนสังคม สถานการณ์เชิงพื้นที่ ที่หนุนเสริมให้เกิดการขับเคลื่อนได้จริง

(2.2.3) กระบวนการทำงานที่รุกเข้าถึงการปรับเปลี่ยนวิธีคิดของคน “3 รุก” ได้แก่

(2.2.3.1) “การรุกรื้อ” เป็นการถอดระบบคิด ว่า “จากเหล่าที่ทุกคนมองว่า เป็นสื่อสังสรรค์ ต้องทำงานให้เกิดการตระหนักรู้ให้ได้ว่า เหล่า คือปัญหา นำไปสู่ปัญหาความรุนแรงได้อย่างไร เหล่านำไปสู่ผลกระทบการดำเนินชีวิตแบบไหน” ตรงนี้ “จะต้องสร้างความตระหนักรู้ให้เกิดขึ้นให้ได้”

(2.2.3.2) “การรุกรสร้าง” เป็นปฏิบัติการเพื่อรุกรทำงานกับนักดื่มที่กำลังเลิกเหล้าหรือผู้หญิงที่ผ่านพ้นจากสภาพปัญหาความรุนแรง โดยการดึงมาเป็นแกนนำ พัฒนาศักยภาพทั้งระดับวิธีคิด ทักษะ สู่การปฏิบัติได้ โดยมูลนิธิสนับสนุนการทำเวทีแลกเปลี่ยน เป็นกระบอกเสียงในการสื่อสารเรื่องราวชีวิตจริง ในขณะที่แกนนำต้นแบบถ่ายทอดประสบการณ์ให้ผู้อื่น สร้างผู้อื่น และก็เป็นการพัฒนาสร้างตนเองด้วย เกิดคุณค่าใหม่ในตนเอง

(2.2.3.3) “การรุกรปรับ” เมื่อตนเองให้คุณค่าใหม่กับชีวิตหรือให้ความใหม่ในความเป็น “ผู้ชาย เลิกเหล้า ยุติความรุนแรง” นำเข้าสู่กระบวนการทำงานในลักษณะของการรวมกลุ่ม การเป็นแกนนำไปทำงาน ขยายผลการทำงานต่อ เป็นกระบอกเสียงในเวทีรณรงค์ต่าง ๆ ถือเป็นการผลิตซ้ำทางความคิดของแกนนำด้วยการให้ความรู้สึกรู้ว่า “คุณค่าใหม่และคุณค่าที่ค้นพบนั้นได้ส่งผ่านไปยังผู้อื่น”

(2.2.4) การสร้างอุดมการณ์และวาทกรรมใหม่ “ไม่นิยมการตีมี ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก” เพราะพื้นที่ชุมชนนาร่องมีสภาพปัญหาความรุนแรงลดลง พฤติกรรมการตีมีเปลี่ยนไป จึงเกิดการตั้งคำถามว่า “การเกิดระบบคิดไม่นิยมการตีมีจะอย่างไรให้เกิดการขยายระบบคิด” เกิดการถ่ายทอดระบบคิดจากเพื่อนสู่เพื่อน ผู้ใหญ่สู่เด็ก หรือถ่ายทอดความคิดนี้สู่ชุมชนของตนเอง ระบบคิดดังกล่าวหากถูกขยายให้กลายเป็นวัฒนธรรมในพื้นที่ได้ นั้นหมายถึง ความยั่งยืนในอนาคต ที่ทุกคนเห็นว่า “การเลิกเหล้านำไปสู่การยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงต่อเด็กได้จริง”

(2.3) กระบวนการค้นหาและขยายแนวร่วมของขบวนการขับเคลื่อน เป็นการขับเคลื่อนระหว่างขบวนการเคลื่อนไหว เพื่อขยายอุดมการณ์ วิธีคิด ปฏิบัติงานลด ละ เลิกเหล้า: ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก

(2.3.1) ค้นหา ดึง แนวร่วม แกนนำแต่ละพื้นที่ชุมชน/เครือข่าย ค้นพบ 2 กลุ่มสำคัญได้แก่ (1.1) ค้นหาแนวร่วมที่เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากน้ำเมา และ (1.2) ค้นหาแนวร่วมกลุ่มใหม่ หรือ ขยายประเด็นผลกระทบเข้าไปในกลุ่มอื่น ๆ โดยการเปิดประเด็น “ผลกระทบจากน้ำเมา” “การปกป้องลูกหลาน” เป็นประเด็นสะท้อนถึงเข้าร่วมขบวน ดังนั้น แนวร่วมที่แกนนำค้นหาจึงแบ่งได้เป็น 2 ระดับ ได้แก่ ระดับแรก แนวร่วมหลัก ที่ค้นหาเพื่อทีมของแกนนำ และระดับสอง แนวร่วมหนุนเสริมที่เข้าร่วมขบวนเมื่อต้องการระดมพล

(2.3.2) เสริมสร้างพลังสมาชิกเครือข่ายและชุมชนแนวร่วม ในขณะที่แกนนำชุมชน/เครือข่าย ค้นหาและดึงแนวร่วมเข้าขบวน มีการเสริมสร้างพลังให้กับแนวร่วม นั่นคือ มีการทำงานเชิงความคิดกับแนวร่วมไปในเวลาเดียวกันด้วย ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกแนวร่วมเชิงพื้นที่มีความเข้าใจในประเด็น “ผลกระทบของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์” และ “เป้าหมายของการขับเคลื่อนในครั้งนี้”

(2.3.3) เปิดพื้นที่ให้กับแนวร่วมแต่ละชุมชน/เครือข่าย โดยสร้างและสนับสนุนให้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และพยายามสร้างพื้นที่ที่มีการรวมตัวกันในรูปกลุ่ม/ชมรมทำงานเกี่ยวกับการเฝ้าระวังภัยแอลกอฮอล์

ฉะนั้น ยุทธศาสตร์การสร้างขบวนแนวร่วม สำคัญคือ การทำงานความคิดกับสมาชิกมวลชนที่เข้าร่วมเชิงลึก โดยเน้น สร้างความตระหนักถึงปัญหาและการเข้าร่วมเป็นพลังมวลชน ทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงจริงที่สะท้อนเสียงของผู้ได้รับผลกระทบจากการตีมีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ อันเป็นยุทธวิธีของขบวนขับเคลื่อน อีกหนึ่งยุทธวิธีสำคัญ คือ การหยิบยกเอาสถานการณ์ผลกระทบจากการตีมีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของกลุ่มภาคีเครือข่ายภาคมวลชนที่มีความหลากหลายเป็น “กระบอกเสียงหลัก” เพื่อบอกกล่าวต่อสังคมโดยรวมในแต่ละเวที ซึ่งการที่ผู้ได้รับผลกระทบจากการตีมีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ออกมาฉายภาพด้วยตนเองนั้น เป็นเรื่องที่สาธารณชนเข้าใจง่าย สะท้อนความรู้สึก ในเชิงกลยุทธคือ “ดึงจุดสื่อ” เข้ามาช่วยในการเผยแพร่กระจายสู่สังคม โดยยุทธวิธี เช่น “พระเอก นางเอกเป็นผู้ได้รับผลกระทบ” “การเวียนประเด็นผลกระทบจากเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ คลี่ภาพให้รอบด้าน” “หยิบยกผลกระทบจากน้ำเมาที่คมชัด เข้ากับสถานการณ์ เหตุการณ์” ฯลฯ เหล่านี้เป็นภาพขบวนเคลื่อนไหวสำคัญ ที่ผู้ได้รับผลกระทบจากเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เป็นกระบอกเสียงสำคัญของขบวนเครือข่ายชุมชนเล็กเหล่า: ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก

(2.4) การเคลื่อนไหวเครือข่ายผู้หญิง มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล ขับเคลื่อนและพัฒนากลไกการคุ้มครองและช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว พิจารณา 3 ระดับ ได้แก่ ระดับบริการ ระดับบริหารจัดการ และระดับขับเคลื่อน

ระดับที่ 1 ดัชนีภาพการบริการ ในที่นี้คือ การปฏิบัติงานเพื่อให้ความช่วยเหลือ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ได้รับผลกระทบจากการตีมีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์, ผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัว, เด็ก และผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรง” ซึ่งพบงานบริการ 3 ระบบ ได้แก่ (1.1) “งานบำบัด-ฟื้นฟู” เป็นการให้ความช่วยเหลือที่

มุ่งเน้นเยียวยาผลกระทบจากสถานการณ์ปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้น หรือผลกระทบได้รับการตีแผ่เครื่องตีแผ่ แอลกอฮอล์ โดยพบกลไกการปฏิบัติงานของแกนนำอาสาสมัคร ทีมสหสาขา และทีมสหวิชาชีพในพื้นที่ชุมชนเครือข่าย (1.2) “งานป้องกัน-เผ่าระวัง” เป็นกระบวนการทำงานต่อจากการให้ความช่วยเหลือเพื่อฟื้นฟู เยียวยา โดยเป็นงานเชิง ป้องกันมิให้เกิดภาพซ้ำหรือการกระทำซ้ำความรุนแรง มุ่งเน้นกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต และ (1.3) “งานส่งเสริม- พัฒนา” และ “คุ้มครองสวัสดิภาพ” เป็นงานบริการที่เน้นให้ผู้ประสบปัญหาสามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง บุรณา การให้เกิดระบบสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ ข้อค้นพบเชิง “ศักยภาพผ่านการพัฒนากระบวนการ” พบว่า การปฏิบัติงานในระดับบริการมีทั้ง “รุก” (คุ้มครอง ป้องกัน เผ่าระวัง) และ “รับ” (บำบัด ฟื้นฟู)

ระดับที่ 2 ศักยภาพการบริหาร ในที่นี้คือ ความสามารถดำเนินการให้ความช่วยเหลือคุ้มครองสวัสดิภาพ บุคคลในครอบครัว โดยพบว่า มีระบบทีม มีระบบบริการ การประสานงานทีมสหวิชาชีพและภาคีเครือข่าย” ถือเป็นข้อ ค้นพบเชิงศักยภาพด้านการบริหารจัดการความเป็นหน่วยให้ความช่วยเหลือระดับชุมชน กล่าวคือ (2.1) มีความหน่วย คุ้มครองสวัสดิภาพบุคคลในครอบครัวระดับชุมชน ที่มีเป็นความสัมพันธ์แนวราบ ระบบการทำงานร่วมกัน ที่กระจาย บทบาทการปฏิบัติงาน (2.2) มีระบบการปฏิบัติงานเชื่อมประสานเพื่อการช่วยเหลือ และคุ้มครองผู้ประสบปัญหาได้ มี การบูรณาการงาน มีกลไกเคลื่อนไหวงานในพื้นที่ได้ดี มีระบบการปฏิบัติงานเชื่อมประสานระหว่างงานคุ้มครองผู้ประสบ ปัญหาได้ และ (2.3) มีนักวิชาชีพ องค์การเครือข่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานของศูนย์ฯ ซึ่งสามารถประสานงาน เพื่อปฏิบัติงานช่วยเหลือและคุ้มครองผู้ประสบปัญหา

ระดับที่ 3 ศักยภาพด้านการขับเคลื่อน ในที่นี้คือ การทบทวนตนเอง ผู้การพัฒนาและขับเคลื่อนงานคุ้มครอง สวัสดิภาพบุคคลในครอบครัว พบการปฏิบัติงานร่วมกับภาคีเครือข่ายและบูรณาการประเด็น เพื่อการคุ้มครองสวัสดิ ภาพบุคคลในครอบครัวร่วมกับภาคีเครือข่าย ซึ่งพบว่างานยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กเป็นวาระเชิงพื้นที่ ชุมชน เครือข่ายและทีมปฏิบัติงานสามารถวิเคราะห์การปฏิบัติงานของตนเอง และร่วมเป็นภาคีในการขับเคลื่อนงานเชิงพื้นที่ ได้ และเกิดการขับเคลื่อนขยายพื้นที่การคุ้มครอง ขยายงานไปสู่ชุมชนอื่น มีภาคีเครือข่ายในการปฏิบัติงานได้ แม้ว่า เครือข่ายนั้นจะมาแบบเฉพาะกิจ เฉพาะการ เฉพาะราย แต่สามารถเชื่อมประสานมีความสัมพันธ์ที่ดี มีแนวโน้มที่ดี มากขึ้น

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาอภิปรายผลถึง การเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านโครงการเล็กเหล่า: ยุติความรุนแรงต่อ ผู้หญิงและเด็ก โดยพิจารณาวัตถุประสงค์ทางการศึกษา พบประเด็นสำคัญของ “การเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่” ที่ว่าด้วยเรื่องการเคลื่อนไหวภายใต้แนวคิดความเสมอภาคเพศ ทั้งนี้ปรากฏการณ์การเคลื่อนไหวของงานวิจัยชิ้นนี้ จึง เป็นการเผยให้เห็นขบวนการเคลื่อนไหวที่ขับเคลื่อนผ่านการดำเนินงานทางความคิด ควบคู่กับการปฏิบัติการเป็นหลัก สำคัญ นั่นคือ

(1) การสร้างขบวนการโดยทำงานทางความคิดที่เชื่อมโยงกับ ทฤษฎีสตรีนิยม ว่าด้วยเรื่อง การขับเคลื่อน แนวคิด “การปฏิบัติการสร้างการเปลี่ยนแปลงผู้กระทำ และ คุ้มครองผู้ถูกกระทำ” ปฏิบัติการที่ดำเนินการในพื้นที่ ชุมชนนำร่อง ชุมชนเป็นกำลังถือเป็นการเติบโตของการเรียนรู้ที่นำไปสู่การต่อยอดฐานคิดเชิงทฤษฎีสตรีนิยม ที่ว่า ด้วยเรื่อง “ผู้กระทำ ในที่นี้คือ ผู้ชาย” กับการมีส่วนร่วมรับผิดชอบและการสร้างการเปลี่ยนแปลงสังคมแห่งความ เสมอภาคทางเพศ ด้วยสถานะภาพของ “การเป็นผู้มีส่วนร่วมในการยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก” ในขณะเดียวกัน

ยกระดับชีวิตทั้ง “ผู้กระทำ” และ “ผู้ถูกกระทำ” ให้อยู่ในสถานะการพิทักษ์สิทธิและการคุ้มครองสวัสดิภาพบุคคลในครอบครัว นั่นคือ การยกระดับของขบวนการเคลื่อนไหวแนวสตรีนิยม ดังที่กล่าวถึงข้างต้น

พื้นที่ที่ 1 การสร้างการเปลี่ยนแปลงผู้กระทำ เป็นผู้ขับเคลื่อนร่วมสู่ความเสมอภาคทางเพศ เป็นสร้างพื้นที่การเชื่อมต่อและลดช่องว่างแห่งอำนาจระหว่าง “ผู้อำนาจ” กับ “ผู้ด้อยอำนาจ” ในระบบสังคมชายเป็นใหญ่ ซึ่งการสร้างเปลี่ยนผู้ชายนักดื่ม ให้กลายเป็นผู้ชายเลิกเหล้า: ยุติรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก เป็นแกนนำร่วมในการทำงานคุ้มครองสวัสดิภาพบุคคลในครอบครัว คุ้มครองสวัสดิภาพของผู้หญิงและเด็ก สู่ขับเคลื่อนสังคมเสมอภาคทางเพศ

พื้นที่ที่ 2 การสร้างพื้นที่การคุ้มครองสร้างผู้กระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว และรูปแบบความรุนแรงต่าง ๆ เป็นพื้นที่ของการเปลี่ยนแปลงสังคม ชุมชนให้กลายเป็นพื้นที่ปลอดภัยทางสังคม ซึ่งจากปฏิบัติการของแกนนำคุ้มครองสวัสดิภาพบุคคลในครอบครัว กับการยกระดับการปฏิบัติงานชุมชนลด ความรุนแรงต่อผู้หญิงเด็ก มีศูนย์คุ้มครองสวัสดิภาพบุคคลในครอบครัว มีการพัฒนาระบบคุ้มครองสวัสดิภาพบุคคลในครอบครัว พัฒนาอาสาสมัคร ขยายพื้นที่ชุมชน ทำงานร่วมกับทีมสหวิชาชีพ การบูรณาการเชิงนวัตกรรม เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

(2) การเสริมสร้างขบวนการเคลื่อนไหวด้วยฐานแนวคิด “การเสริมสร้างพลังอำนาจ” กับ “การพิทักษ์สิทธิและการคุ้มครองทางสังคม” เป็นแนวคิดเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงภายในของทั้งผู้ถูกกระทำและผู้กระทำ กล่าวคือ บทเรียนของการปฏิบัติการของแกนนำคุ้มครองสวัสดิภาพบุคคลในครอบครัว ที่สร้างขบวนการเคลื่อนไหวที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในตนเอง ครอบครัว ขบวนการกลุ่ม บรรทัดฐานทางสังคม นั้น ถือเป็นตัวแปรหลักสำคัญที่หนุนสร้างให้ผู้ถูกกระทำ และ ผู้กระทำ ให้เปลี่ยนแปลงให้เกิดอำนาจบวกในตน ซึ่งกระบวนการเสริมสร้างที่ผ่านมา มุ่งเน้นให้เกิดพื้นที่เรียนรู้ตนเองผ่านประสบการณ์ พื้นที่เรียนรู้ผู้อื่น พื้นที่เรียนรู้การสร้างการเปลี่ยนแปลงสู่การสังคมเสมอภาคทางเพศ และพื้นที่คุ้มครองสวัสดิภาพบุคคลในครอบครัว

ทั้งนี้ เป็นบทเรียนหลักสำคัญของงานชิ้นนี้ที่เชื่อมโยงกับฐานแนวคิดข้างต้น กล่าวคือ

(1) ขบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายผู้หญิง มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล ในโครงการเลิกเหล้า: ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก ได้สร้างความหมายการเคลื่อนไหวภาคประชาชนใหม่ นั่นคือ การเคลื่อนไหวทางสังคมเป็นการเคลื่อนไหวที่มุ่งปฏิบัติการสร้างการเปลี่ยนแปลงโดยมีจุดมุ่งหมายสู่ความเสมอภาคทางเพศ ทั้งนี้ขบวนการเคลื่อนไหวหลักเป็นผู้ประสบปัญหาทางสังคมโดยตรง ในที่นี้คือ ผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นปัจจัยร่วม กระบวนการเคลื่อนไหวมีปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างการเปลี่ยนแปลง ทั้งระดับตนเอง ระดับกลุ่ม ระดับสังคม ซึ่งการสร้างการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังพบว่า มีงานคุ้มครอง พื้นฟู-เยียวยา ส่งเสริม-พัฒนา และป้องกัน-เฝ้าระวัง เป็นงานขับเคลื่อนที่เชื่อมระบบการให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหา ต่อมากลุ่มผู้หญิงดังกล่าวถูกพัฒนาและยกระดับเป็นแกนนำขบวนการในงานยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก สู่ การปฏิรูปความเสมอภาคทางเพศให้เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม ขับเคลื่อนบรรทัดฐานทางสังคมที่ว่าด้วยเรื่อง “ชุมชนเลิกเหล้า: ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก” และ “เรื่องครอบครัวเป็นเรื่องของทุกคน”

(2) ฐานแนวคิด ยุทธศาสตร์ กลไก กระบวนการ และวิธีการในการเคลื่อนไหวเครือข่ายผู้หญิง มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล

ประเด็นที่ 1 ฐานคิดสำคัญการสร้างขบวนการขับเคลื่อนทางสังคม มีปฏิบัติการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงวิวัตินัยกับขบวนการชุมชนอย่างต่อเนื่อง และมีการผลิตซ้ำทางความคิดผ่านการปฏิบัติการอย่างมีพัฒนาการ ได้แก่ การสร้างอุดมการณ์ชีวิตของสมาชิกชุมชน เน้นฐานคิดรากเหตุเชิงโครงสร้าง “หลายระบบคิดชายเป็นใหญ่” ฐานคิดเป้าหมาย ที่ว่าด้วยเรื่อง “ความเสมอภาคทางเพศ” และ ฐานแนวคิดสร้างขบวนการขับเคลื่อน ว่าด้วยเรื่อง “การมีส่วนร่วม

ร่วมของผู้หญิงผู้ชายในการยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก” ตลอดจน แนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจ เหล่านี้จะขับเคลื่อนสร้างอุดมการณ์ผ่านปฏิบัติการเคลื่อนไหวสิทธิสตรี

ประเด็นที่ 2 องค์ประกอบของขบวนการชุมชนเครือข่ายเล็กเหล่า: ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก ได้แก่ (1) มี “เป้าหมายอุดมการณ์ขับเคลื่อน” คือ การรื้อสร้างให้เกิดอุดมการณ์ “การเปลี่ยนแปลงเชิงปฏิรูปเพศภาวะสู่การสร้าง ความเสมอภาคเพศ” (2) มี “ขบวนการร่วมขับเคลื่อน” ของขบวนการชุมชนเครือข่ายเล็กเหล่า : ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิง และเด็ก ที่ทำให้กระบวนการเคลื่อนไหวเกิดผลกระทบในทุกระดับทางสังคม ในที่นี้คือ ผู้หญิงที่ถูกกระทำ ความรุนแรง” และ “ตัวตนของผู้กระทำรุนแรงที่กลายเป็นหนึ่งในขบวนการขับเคลื่อน ในที่นี้คือ แกนนำผู้ชายเล็กเหล่า : ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก” และ (3) มี “การเคลื่อนไหวของขบวนการชุมชนเครือข่ายเล็กเหล่า : ยุติความรุนแรง ต่อผู้หญิงและเด็กปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง” ตลอดจนได้รับการพัฒนาศักยภาพ และ เรียนรู้เพื่อการสร้างการ เปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่เป็นนิจ ซึ่งถือเป็นการรื้อสร้าง ที่ปลูก บ่มเพาะ และผลิตซ้ำ ที่ทำให้เกิดการปฏิรูปขบวนการ เคลื่อนไหวให้กลายเป็นวิถีชีวิต วิถีชุมชน

ประเด็นที่ 3 การสร้างและเตรียมขบวนขับเคลื่อน ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ขบวนการขับเคลื่อนมีทิศทาง มี เป้าหมาย และมีการสร้างยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี กลไกเพื่อสร้างพลังหนุนเสริม ซึ่งบทเรียนการขับเคลื่อนครั้งนี้ พบว่า มี การสร้างและเตรียมขบวนขับเคลื่อน 3 ขบวนตามลำดับ ได้แก่ ขบวนที่ 1 สร้างขบวนความคิด เป็นการปฏิบัติเชิง อุดมการณ์ ที่มุ่งการรื้อ ปรับ สร้างอุดมการณ์ชีวิตใหม่ “เล็กเหล่า ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก” ผลักดันและ ยกย่องให้เป็นวาทกรรมชีวิต วาทกรรมชุมชน ขบวนที่ 2 สร้างขบวนเครือข่ายลด ละ เลิกเหล่า ยุติความรุนแรงต่อ ผู้หญิงและเด็ก ปฏิบัติการทำงานกับผู้ร่วมขบวนสำคัญคือ “แกนนำปฏิบัติการด้านผู้หญิง” “ผู้ได้รับผลกระทบจากการ ต้มเครื่องต้มแอลกอฮอล์” ทั้งผู้ผ่านพ้น ผู้เคยกระทำรุนแรง และผู้ผ่านพ้นประสบการณ์การต้มเครื่องต้ม แอลกอฮอล์ หมายรวมถึง ผู้ที่กำลังลด ละ การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ บนฐานคิด “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” โดย ปฏิบัติการมุ่งเสริมสร้างพลังอำนาจแห่งชีวิตให้แก่ผู้ร่วมขบวน และ ขบวนที่ 3 สร้างขบวนเสริมสร้างพลังรอบด้าน อย่างรอบด้าน เป็นปฏิบัติการที่ฟื้นฟู เยียวยา และยกระดับพลังอำนาจใน 3 พื้นที่แห่งอำนาจสำคัญ ทั้งพลังอำนาจ ภายใน พลังอำนาจรวม และพลังอำนาจปฏิบัติการทางสังคม ซึ่งปฏิบัติการเสริมพลังอำนาจ ดำเนินการควบคู่ไปใน พื้นที่ชีวิต พื้นที่ครอบครัว พื้นที่ชุมชน และก้าวข้ามออกมาสู่พื้นที่ปฏิบัติการในระดับโครงสร้างสังคม ที่สะท้อนออกมา ในรูปของการขับเคลื่อนเชิงนโยบาย และการเสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาคูณภาพชีวิต

สรุป

จากการศึกษา การเคลื่อนไหวภาคประชาชนแนวใหม่ คือ ปฏิบัติการที่ทำให้การเคลื่อนไหวเป็นเกี่ยวกับการ สร้างการเปลี่ยนแปลงในชีวิตตั้งแต่ระดับตน ครอบครัว สู่สังคม และทำให้เป็น “วิถีชีวิต” ที่กล่าวโดยสรุป ถึง นัยยะ การเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่มองผ่านขบวนการชุมชนเครือข่ายเล็กเหล่า : ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก ให้ภาพความ เป็นไปได้ที่จะสร้าง “สังคมเป็นธรรม สังคมเสมอภาค” ให้เกิดขึ้น โดยผู้สร้าง คือ “สมาชิกของสังคม” นั่นเอง เป็น คำตอบสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยยึดเรื่อง “การให้คุณค่าในความเป็นมนุษย์ของกันและกัน มี มนุษยธรรม ลดช่องว่างทางสังคม การพัฒนาความเสมอภาค” “ขบวนต่อสู้ประสานเชื่อมโยงเรื่องวิถีชีวิต” ซึ่งให้เห็น ว่า “เรื่องวิถีชีวิตของผู้คนเป็นการเมือง”(เรื่องส่วนตัวเป็นเรื่องส่วนร่วม) “การเมือง (ประชาธิปไตย) คือ ประชาชน : ประชาชนเป็นฐานะตัวแสดงหรือผู้กระทำทางการเมือง” และ “การขับเคลื่อนต้องสร้างให้เป็นพื้นที่ส่วนร่วมของ ประชาชนและการแสดงออกของพลังอำนาจมวลชนอย่างสร้างสรรค์”

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้

ข้อเสนอแนะที่เป็นข้อท้าทายของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนแนวใหม่ ที่กล่าวถึง การทำให้การเคลื่อนไหวเป็นเรื่องวิถีชีวิต นั้นหมายถึง การจะทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนเป็นบรรทัดฐานทางสังคม สามารถแสดงปฏิบัติการได้อย่างเสรี เป็นธรรม และเสมอภาคเพื่อเสริมสร้างการมีคุณภาพชีวิตของสมาชิกในสังคม นั้น ๆ ต่อไป ซึ่งมีข้อเสนอแนะต่อแนวทางการพัฒนาดังนี้

1.1) ขบวนการเคลื่อนไหวที่มีปฏิบัติการเสริมสร้างขบวนผู้ประสบปัญหาโดยตรงให้เป็นกระบอกเสียง ถือว่ามีความสำคัญ โดยเฉพาะพบว่า มีการฟื้นฟู เยียวยาผู้ประสบปัญหาถือเป็นเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดการยกระดับชีวิตของผู้ประสบปัญหา ฉะนั้น ปฏิบัติการทำงานกับผู้ประสบปัญหาจึงจะต้องพัฒนาระบบการให้ความคุ้มครองและช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาโดยปฏิบัติการชุมชน ทั้งนี้ถือว่าการเสริมสร้างขบวนให้มีความเข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง

1.2) ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนแนวใหม่ ที่ว่าด้วยเรื่องปฏิบัติการเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับตนเอง ครอบครัว กลุ่มชุมชน จนถึงระดับสังคม เป็นขบวนการที่ต่อมีความต่อเนื่อง ฉะนั้น ความยั่งยืนของระบบดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ คือ การสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดกลายเป็นบรรทัดฐานทางสังคม วัฒนธรรมชีวิตของชุมชนคนนั้น ๆ หรือการยกระดับให้เป็นนโยบาย มาตรการทางสังคมร่วมกัน

2. ข้อเสนอแนะต่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน ถือว่าเป็นกลไกการสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่มีความสำคัญ จึงมีข้อเสนอแนะต่อประเด็นที่ควรจะศึกษาต่อไป นั่นคือ

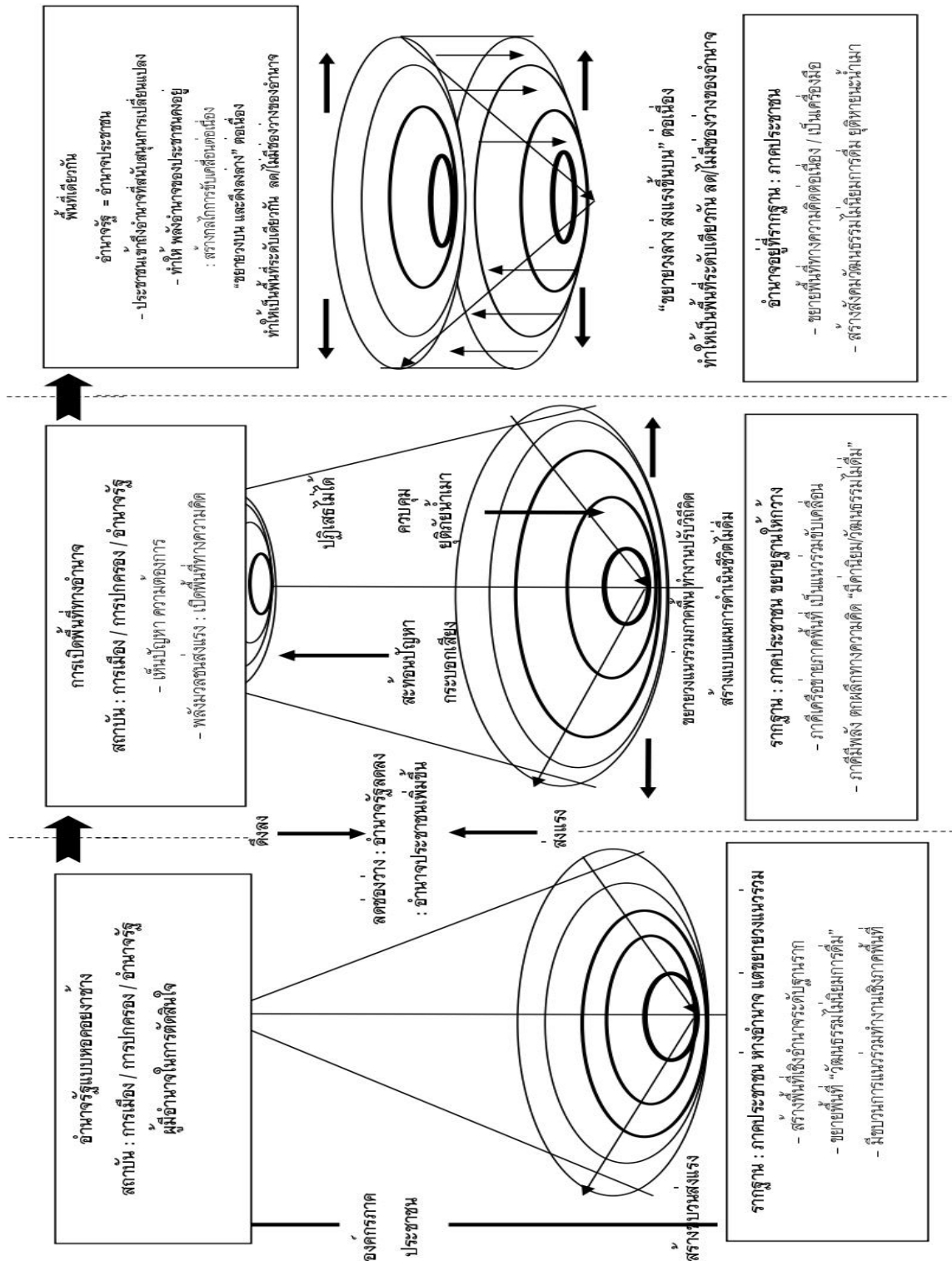
2.1) ทิศทางของรูปแบบของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน ภายใต้สถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างควบคุมไม่ได้ทั้งสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ภาวะความไม่เสถียรของสถานการณ์ทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจที่อยู่ภาวะตกต่ำ และสังคมที่มีความซับซ้อน กว้างขวาง อย่างไร้พรมแดน

2.2) ทิศทางการบ่มเพาะและเสริมสร้างพลังของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน เพื่อให้มีพลังการขับเคลื่อนที่สร้างการเปลี่ยนแปลงและสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกในสังคมได้จริง ๆ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่เป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย พบการเคลื่อนไหวภาคประชาชนแนวใหม่ ว่าด้วย “ตัดวงจรหอคอยงาช้าง” ที่มุ่งปรับลดและสร้างรูปแบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจใหม่ เพื่อการขับเคลื่อนงานยุติธรรมรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก โดยแบ่งเป็น 3 ระดับพัฒนาการสำคัญ ได้แก่ ระดับแรก ปรับและสร้างพลังรากฐาน โดยผู้มีอำนาจตัดสินใจเป็นอำนาจแบบหอคอยงาช้าง ในที่นี้คือ ภาคประชาชน ที่ห่างแหล่งอำนาจ แต่ขยายวงแนวร่วม สร้างพื้นที่เชิงอำนาจระดับฐานราก ขยายพื้นที่ “วัฒนธรรมไม่นิยมการตี” มีขบวนการแนวร่วมทำงานเชิงภาคพื้นที่ เป็นการสร้างขบวนพลัง ระดับสอง ขยายฐานภาคประชาชนให้กว้าง และการเปิดพื้นที่ทางอำนาจ ในที่นี้คือ การสร้างขบวนภาคีเครือข่ายภาคพื้นที่ เป็นแนวร่วมขับเคลื่อน ส่งภาคีมีพลัง ตกผลึกทางความคิด “มีค่านิยม/วัฒนธรรมไม่ตี” ร่วมกัน ขบวนรากฐานส่งพลัง ในขณะเดียวกันทำงานเพื่อเปิดพื้นที่ทางอำนาจ สะท้อนปัญหา ส่งกระบอกเสียง เห็นปัญหา ความต้องการ โดยมวลชนส่งแรง เปิดพื้นที่ทางความคิด เพื่อลดช่องว่างอำนาจ และระดับสาม อำนาจอยู่ที่

ประชาชน ประชาชนเข้าถึงอำนาจที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลง ทำให้ พลังอำนาจของประชาชนคงอยู่ สร้างกลไกการขับเคลื่อนต่อเนื่อง นั่นคือ ขยายพื้นที่วงล่าง ส่งแรงขึ้นบน” ต่อเนื่อง ทำให้เป็นพื้นที่ระดับเดียวกัน สู่ความสัมพันธ์ที่ลดช่องว่างอำนาจ ดังผังภาพ



ภาพที่ 1 การเคลื่อนไหวภาคประชาชนแนวใหม่ วาดโดย “ตัดวงจรรอบของข้าง” (ปณิกา อภิรักษ์เกรศรี)

References

- Chaowilai, J. (2008). *The Road to Social Security*. 21 Century.
- Chaowilai, J. et al. (2008). *Innovation of Men: Stop Drinking and End Violence Against Women and Children*. Friends of Women Foundation.
- Charoensin-olan, C. (2002). *A New Social Movement*. Wipasa.
- Friends of Women Foundation. (2005). *Development of a Community Network to Reduce Alcohol and Reduce Violence Against Women and Children*. Pimdee.
- Friends of Women Foundation. (2006). *Quit Alcohol, Create Happiness Community: A True Story from "Quit Drinking" Community to Reduce Violence Against Women and Children*. Pimdee.
- Gender and Development Research Institute. (1995). *Thai Women: A Change in Status and Roles*. Gender and Development Research Institute.
- Wongchai, Y. (2002). *Social Welfare Policy*. Sak Sopha.